

บทที่ 2

คอนเสิร์ต : การละเล่นและการแสดง

ก่อนจะกล่าวถึงความเป็นมาและวิวัฒนาการของคอนเสิร์ต จะขออธิบายคำว่า "การละเล่น" และ "การแสดง" ของมนุษย์เสียก่อนว่า คำเหล่านี้ มีที่มาที่ไป มีความหมายหรือความแตกต่างกันอย่างไร และสุดท้าย เหตุใดจึงได้เกิดการวิวัฒนาการและเปลี่ยนแปลงมาเป็นคำว่า "การแสดง" เช่นในปัจจุบัน

การละเล่นสู่การแสดง

คำที่เราเรียกว่า "การแสดง" ในปัจจุบันนั้น ในสมัยโบราณ หรือดึกดำบรรพ์จะใช้คำว่า "การละเล่น" มากกว่าคำว่า "การแสดง" เพราะ "การละเล่น" ยุคแรกๆ มิได้มีขึ้นมาเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด¹ หรือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์เพียงอย่างเดียว "ผู้เล่น" และ "ผู้ร่วมการละเล่น" (ทุกวันนี้เรียกว่าผู้ดู - ผู้ชม) ต่างมีความมุ่งมั่น หรือมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันนอกเหนือไปจากความสนุกสนาน เช่น การร่วมกันจัดให้มีการละเล่นเพื่อความอุดมสมบูรณ์ หรือ เพื่อความ "มั่นคง" และ "มั่งคั่ง" ทั้งในแง่ส่วนบุคคล และในแง่ส่วนรวมระดับชุมชน ซึ่งการละเล่นดังกล่าวมักจะเกี่ยวข้องกับ "พิธีกรรม" ตามระบบความเชื่ออันศักดิ์สิทธิ์ด้วย เช่น พิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต พิธีกรรมเกี่ยวกับสังคมหรือชุมชนเป็นส่วนรวม

แต่ภายหลัง เมื่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ค่อยๆคลี่คลายและลดลักษณะของความเป็นพิธีกรรมลงเรื่อยๆ "การละเล่น" ก็ค่อยๆถูกปรับเป็นการแสดงเพื่อความสนุกสนานบันเทิงเริงรมย์ และไม่เหลือร่องรอยแห่งความศักดิ์สิทธิ์ใดๆ กลายเป็นเพียงการแสดงเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม บรรดาการละเล่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการร้องรำทำเพลง หรือดนตรี นาฏศิลป์ก็ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของ "วัฒนธรรม" ซึ่งนักปราชญ์ราชบัณฑิตและนักวิชาการมักจำแนกเป็น "ประเพณี" ที่แตกต่างกัน 2 ระดับ คือ "ประเพณีราษฎร์" และ "ประเพณีหลวง"

¹ สุจิตต์ วงษ์เทศ, ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม, กรุงเทพฯ : มติชน , 2532 , 4

ซึ่งประเพณีทั้งสองนี้มีได้แยกกันอย่างโดดเดี่ยว หากมีความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ตลอดมา กล่าวคือ

- ประเพณีราษฎร (Little Tradition)

เป็นของชนชั้นต่ำ ได้แก่ ไพร่ฟ้าข้าไทและทาส ซึ่งจะมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามท้องถิ่นต่างๆ ที่มีสภาพแวดล้อมต่างๆกัน โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่ "วัด" ในชุมชนหรือหมู่บ้าน

- ประเพณีหลวง (Great Tradition)

เป็นของชนชั้นสูง ได้แก่ เจ้านาย เชื้อพระวงศ์ และขุนนาง มีศูนย์กลางอยู่ที่ "วัง" หรือในเมือง

เหตุที่ต้องมีการจำแนกประเพณีร้องรำทำเพลงหรือดนตรีนาฏศิลป์ของชาวสยามออกเป็น 2 ระดับนั้น อาจใช้ข้อวินิจฉัยของอาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ภาควิชามนุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร มาปรับปรุงเพื่ออธิบายได้ดังนี้

สังคมของชาวสยามยุคดึกดำบรรพ์จัดอยู่ในลักษณะ "สังคมแบบเผ่าพันธุ์" (Tribal Societies) ที่ยังกระจัดกระจายเป็นหมู่เป็นเหล่า หรือเป็นกลุ่มๆ ในแต่ละกลุ่มต่างก็มีพัฒนาการทางสังคมในวิถีทางของตัวเอง

ต่อมา สังคมระดับท้องถิ่นเหล่านั้นก็มีพัฒนาการผ่านพ้นสังคมแบบเผ่าพันธุ์ แล้วค่อยๆ ก้าวสู่ "สังคมแบบชาวนา" (Peasant Society) ซึ่งมีการรับรูปแบบวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาผสมผสานทำให้เกิดการสร้างสรรค์ของวัฒนธรรมชาวนาที่อยู่กึ่งกลางระหว่างสังคมแบบเผ่าพันธุ์กับ "สังคมแบบเมือง" (Urban Society)

ลักษณะบางประการของสังคมแบบชาวนาก็คือ ในขณะที่ยังรักษาเอกลักษณ์บางอย่างคือ ประเพณีดั้งเดิม ที่สืบทอดมาจากสังคมแบบเผ่าพันธุ์ แต่สังคมแบบชาวนาก็พร้อมที่จะยอมรับความทันสมัย (หรือที่คิดว่าทันสมัย) บางอย่างจากวัฒนธรรมในสังคมแบบเมือง เพื่อนำไปประสมประสาน ปรับปรุง และดัดแปลงประเพณีดั้งเดิมของตนให้ทันสมัย (หรือเชื่อว่าทันสมัย) อยู่เรื่อยๆ

เพราะสังคมแบบชาวนามีความอ่อนน้อม และยอมรับแบบแผนทางวัฒนธรรมของสังคมแบบเมืองอยู่เสมอๆ ทำให้สังคมแบบชาวนามีสภาพเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแบบเมืองตลอดเวลา

เมื่อพิจารณาพื้นฐานความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมแล้ว สังเกตได้ว่า วัฒนธรรมของชาวสยามมีลักษณะอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ มีความพร้อมเสมอที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่มีความแปลกและใหม่กว่า

นอกจากนั้น ยังจะเห็นอีกว่า “ประเพณีหลวง” มีอิทธิพลเหนือ “ประเพณีราษฎร์” อย่างยิ่ง ซึ่งมีส่วนลดความแตกต่างในองค์ประกอบของประเพณีราษฎร์ และมีส่วนผลักดันให้เกิดรูปแบบใหม่ที่กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เพราะฉะนั้น การทำความเข้าใจพัฒนาการของการร้องรำทำเพลง หรือดนตรีและนาฏศิลป์ของชาวสยามจึงจำเป็นต้องพิจารณาประเพณี 2 ระดับไปพร้อมๆกัน ทั้ง “ประเพณีหลวง และประเพณีราษฎร์” ในลักษณะที่ต่างก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันตลอดเวลา เพราะ

ประเพณีราษฎร์ มีพื้นฐานดั้งเดิมแต่ครั้งศึกดำบรรพหรือรับอยู่ก่อนแล้ว รวมทั้งเป็นปัจจัยหลักของประเพณีหลวง

ประเพณีหลวง ได้รับพื้นฐานประเพณีราษฎร์เป็นหลักสำคัญที่สุด โดยชนชั้นสูงเป็นผู้ขัดเกลาประเพณีราษฎร์ให้ละเอียดอ่อน มีความประณีตวิจิตรและซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้ ด้วยการยอมรับแบบแผนจากต่างประเทศ เช่น อินเดีย จีน อาหรับ ฯลฯ รวมทั้งมอญ เขมร และชวา เข้ามาผสมและประสานเพื่อให้เกิดการสร้างสรรคสิ่งใหม่ๆ

ต่อจากนั้น ประเพณีหลวงจะส่งทอดอิทธิพลไปสู่ประเพณีราษฎร์ในสังคมแบบชาวนาอีกครึ่งหนึ่ง ฝ่ายประเพณีราษฎร์ก็จะค่อยๆเคลื่อนไหวดัดแปลงตัวเองไปตามกระแสอิทธิพลของประเพณีหลวงเป็นระยะๆ

ดังนั้น การร้องรำทำเพลงหรือดนตรีนาฏศิลป์ของชาวสยามที่เคยมีอยู่ และเห็นอยู่ทุกวันนี้ จึงล้วนมีพัฒนาการมาจากการละเล่นอันเป็นแบบแผนดั้งเดิมของท้องถิ่นหรือภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ยุคศึกดำบรรพนานมาแล้ว ต่อมา เมื่อมีความสัมพันธ์กับต่างชาติก็ยอมรับแบบแผนประเพณีของต่างชาติมาผสมประสานเพื่อให้เกิดความทันสมัยและมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

ในที่สุด กาลเวลาก็หล่อหลอมประเพณีต่างๆของทุกสิ่งทุกอย่างให้กลมกลืน จนกระทั่งรวมเป็นเนื้อเดียวกัน และกลายเป็นประเพณีใหม่ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง

